

УДК 327.1(497.11):061.1

Майстренко Ю. І.

к. політ н., доцент

кафедра міжнародних відносин

ФМБПС ОНУ імені І. І. Мечникова

к. 32, Французький бул., 24/26, м. Одеса, 65058, Україна

E-mail: artuh.ulya1@gmail.com

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-7306-756X>.

DOI: <http://dx.doi.org/10.18524/2304-1439.2019.32.175559>

СУЧАСНА ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА СЕРБІЇ: ЄС ЧИ РФ?

Основні напрямки зовнішньої політики Сербії формувалися в досить складних умовах. Белград задекларував проєвропейський вектор зовнішньої політики, спрямований на інтеграцію, але в той же час відносини Сербія–ЄС складаються не досить вдало, і ускладнюються деякими проблем: співпраця з Міжнародним трибуналом по колишній Югославії і проблема Косова. Складність першої проблеми полягає в тому, що в сербському суспільстві немає однозначної підтримки співпраці з МТКЮ. Незважаючи на те, що влада країни пішла на співпрацю з МТКЮ, в Сербії все ще є прихильники політики С. Мілошевича, які, звичайно ж, виступають проти. Видачу злочинців міжнародному трибуналу розглядають як національне приниження. Ще однією больовою точкою у взаєминах між Сербією і ЄС є проблема незалежності Косова. ЄС виступає за нормалізацію відносин між Белградом і Приштіною, для Сербії це означає відмову від домагання на Косова. Для нормалізації відносин був підписаний відповідний документ під патронажем представників ЄС. Разом з тим ЄС намагається залучити Сербію до співпраці через ряд ініціатив, спрямованих на підготовку до інтеграції. Ці ініціативи, перш за все, були спрямовані на фінансування необхідних реформ.

Починаючи з 2000-х, посилюється вплив РФ в регіоні, а Сербія є найбільш «чутливою» країною до політики Росії. РФ, на відміну від ЄС, не має такого сильного економічного впливу, але прагне це компенсувати риторикою про загальне історичне минуле, культурні і релігійні зв'язки. Особливу роль у розвитку двосторонніх відносин відіграє православна церква, акцент робиться на спільності релігії. Крім того, Росія займає просербську позицію в косівському питанні, що є важливим, оскільки РФ член РБ ООН і може скористатися правом вето на користь Сербії. На початку ХХІ століття Росія розглядала Сербію як транзитну країну для поставок енергоносіїв до Європи, враховуючи цей факт, інвестувала значні кошти в енергетичний сектор країни, але «Південний потік» так і залишився нереалізованим. Якщо розглядати обсяг товарообігу між двома країнами, то звичайно ж, переважає торгівля енергоносіями.

Ключові слова: Сербія, ЄС, РФ, Регіон Західних Балкан (РЗБ), інтеграція.

Постановка проблеми. Перед кожною «молодою» країною, яка отримала незалежність, постає питання вибору зовнішньополітичної орієнтації. Незважаючи на особливості становлення Сербії, ця країна не є виключен-

ням. Враховуючи історичне минуле країни, як далеке, так і не зовсім, можна говорити про два основні вектори зовнішньої політики країни: проєвропейський та проросійський.

Аналіз попередніх досліджень дає підстави говорити про зацікавленість у вивченні зовнішньої політики країн регіону Західні Балкани, в тому числі і Сербії. Слід відзначити, що серед дослідників проблеми є представники різних національних наукових шкіл: української, російської, сербської. Серед українських науковців увагу привертають роботи В. Козлітіна [3], який аналізував особливості становлення зовнішньої політики Сербії на початку 2000-х років, автор проводив дослідження відносин Сербії (СРЮ, СіЧ) як з ЄС, так і з РФ, основний акцент було зроблено на початку формування євроінтеграційної політики країни та політики ЄС щодо Белграду. Серед російських вчених увагу привертають роботи М. М. Лобанова [8], Г. А. Нелаєвої [9], Е. Гуськова [2], Кандель П. Е. [4–6], Шмельова Б. [13], Соколова П. С. [12], Язькова А. А. [14]. Зазначені вчені досліджують зовнішню політику Сербії, роблять акцент на необхідності співробітництва з РФ та критикують проєвропейський вектор. Ключовими тезами дослідження М. Смітта [30] є твердження, що РФ розширює свій вплив на Балканах як протизвагу євроатлантичній інтеграції країн регіону, використовуючи при цьому енергетичний фактор в якості головного інструмента. Американська дослідниця М. Ассенова [16] також досліджує значення енергетичного фактора у відносинах між РФ та Сербією. С. Сакрієру [26] та В. Самохвалов [25] досліджують двосторонні відносини. Сербська дослідниця Я. Сіміч [29], вивчаючи двосторонні відносини, робить акцент на економічному підґрунті взаємин двох країн. Д. Міліч [21], сербська дослідниця, гостро критикує основні сфери співробітництва РФ та Сербії. А. Коніцер [20] проаналізував відносини в трикутнику Сербія, Росія та ЄС. Він вивчив вплив минулих подій на визначення зовнішньополітичних пріоритетів країни та дослідив ключові сфери співробітництва між Сербією та РФ, між Сербією та ЄС.

Метою статті є порівняльний аналіз проєвропейського та проросійського векторів зовнішньої політики Сербії.

Методологія дослідження включає системний метод та порівняльно-історичний. Оскільки Сербія не існує у відриві від інших країн та має з ними тісні зв'язки, тому виникла необхідність використовувати системний метод. Порівняльно-історичний був залучений для аналізу динаміки розвитку відносин країни з ЄС та РФ протягом перших двох десятиріч XXI ст. Крім того, за допомогою статистичного методу досліджувались опитування громадян Сербії щодо вступу країни в ЄС.

Для аналізу основних напрямів зовнішньої політики Сербії було залучено два теоретичні підходи: неофункціоналізм та неореалізм. Оскільки в рамках неофункціоналізму доцільно розглядати тільки проєвропейський вектор, виникла необхідність в неореалістичній парадигмі для аналізу проросійського вектора, оскільки перша школа не аналізує міждержавні відносини, які не пов'язані зі створенням чи розширенням міжнародних

організацій. Натомість в рамках неореалізму доцільно вивчати саме двосторонні сербсько-російські відносини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сербія входить в регіон Західні Балкани, найбільш нестабільний регіон Європи [1, с. 139]. Розвиток країни є досить цікавим прикладом розвитку в постбіполярний період: одночасно має досить тісні зв'язки і з Заходом, і з РФ, а ті в свою чергу мають відчутні важелі впливу на країну [9, с. 41]. Але все ж пріоритетним залишається проєвропейський напрямок, хоча б тому, що РФ фінансово слабша й не може «переграти» європейські інвестиції та іншу підтримку, яку Белград отримує від ЄС [9, с. 41].

Відносини між Сербією та ЄС і Сербією та РФ складались у кілька етапів. Умовно можна виділити період з 2000 р. по 2005 р., коли прозахідний уряд «нової» Сербії сфокусувався на розвитку відносин з ЄС та не приділяв уваги російському вектору [21, р. 11]. Уряд прем'єр-міністра Зорана Джинжича розглядав євроінтеграцію як найважливіше завдання своєї зовнішньої політики. Враховуючи той факт, що на кінець 1990-х років відносини між СРЮ та країнами Заходу були досить складними, слід зазначити, що саме політика уряду Джинжича сприяла зняттю санкцій з країни та нормалізації взаємин [7, с. 34]. Упродовж 2001–2002 рр. було скасовано або реструктуровано значну частину зовнішнього боргу країни. В 2001 р. ЄС та Світовий банк організували міжнародну конференцію для підтримки змін в СРЮ, на якій було ухвалено рішення надати країні приблизно 1,5 млрд доларів США у вигляді допомоги та пільгових кредитів [7, с. 34].

Наступний етап ознаменувало ряд подій:

- вбивство прозахідного З. Джинжича;
- прихід до влади Воїслава Коштуниці, який, хоч і підтримував західний вектор, але почав розглядати можливість поглиблення відносин з РФ;
- колізія навколо статусу Косова та реакція країн ЄС;
- відсутність співробітництва з Міжнародним трибуналом щодо колишньої Югославії та негативна реакція ЄС [21, с. 12].

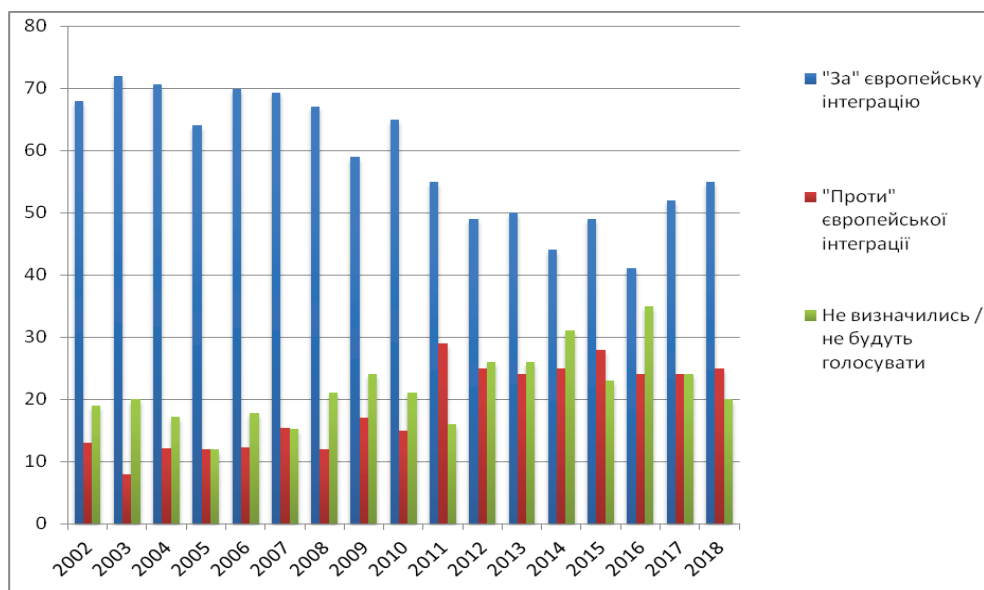
Незважаючи на рішучість високопосадовців Сербії щодо європейської інтеграції, тривала внутрішня напруга між тими, хто виступав за орієнтацію на Захід, і націоналістичними силами на чолі з ультранаціоналістичною Сербською радикальною партією (СРП), які виступали проти західної орієнтації і висловлювали бажання залишатися близькими до Росії [27, с. 2]. Багато націоналістів не пробачили Заходу, особливо Сполученим Штатам, підтримку держав, які вийшли з Югославії в 1990-х роках, втручання у боснійський конфлікт, проведення повітряних ударів по Сербії в 1999 р. та підтримку незалежності Косова у 2008 р.

У період з 2000 по 2012 роки більшість президентів та керівних партій Сербії походили від ліберальної опозиції епохи Слободана Милошевича. Проте з 2012 р. партії, які перебували при владі в епоху Милошевича, почали займати домінуючі позиції в сучасному політикумі країни. Але слід зазначити, що партії поступово реформували свої платформи та змінили зовнішньополітичні орієнтири. Наприклад, Соціалістична партія Сер-

бії (СПС), яку в минулому очолював С. Милошевич, після реформування підтримує проєвропейський напрям зовнішньої політики Сербії. Сербська прогресивна партія (СПП) була сформована в 2008 році вихідцями з ультра націоналістичної Сербської радикальної партії (СРП), яка протягом 1990-х років також була пов'язана з С. Милошевичем. СРП на сучасному етапі також підтримує проєвропейську орієнтацію країни.

СПП і СПС керували країною разом з 2012 року. Івіца Дачич (СПС) був прем'єр-міністром в період з 2012 до 2014 рр. На парламентських виборах 2014 р. коаліція на чолі з СПП отримала 158 з 250 місць. Прем'єр-міністром був призначений Александр Вучич, представник СПП. СПС отримала 44 місця в парламенті й увійшла в коаліцію з СПП, а Дачич був призначений міністром закордонних справ. В 2016 р. коаліція ще раз виграла вибори, і Александр Вучич вдруге зайняв посаду прем'єр-міністра. На президентських виборах А. Вучич отримав перемогу і, вперше в історії Сербії, призначив прем'єр-міністром жінку — Ану Брнабіч, яка також підтримувала євроінтеграцію [27, с. 2]. Але слід відзначити, що серед пересічних громадян Сербії європейська інтеграція не отримала стабільно високої підтримки (див. графік)

Підтримка європейської інтеграції серед громадян Сербії



Графік побудовано за даними Balkan Barometer. Public Opinion Survey

Белград активно брав участь у програмах Європейського Союзу. Згідно з теорією неофункціоналізму країни повинні об'єднуватись навколо проблеми чи розвивати для початку якусь одну галузь. Для залучення країн регіону Західних Балкан (РЗБ) в сферу свого впливу, що в подальшому мало б призвести до повного членства країн регіону в організації, було об-

рано саме фінансовий інструмент. Адже для будь-яких реформ у постсоціалістичних країнах необхідні значні кошти.

На початку 2000-х років Сербія приєдналась до ряду ініціатив ЄС: Процесу стабілізації та асоціації (ПСА), Пакту стабільності для країн Південно-Східної Європи, Програми допомоги в реконструкції, розвитку та стабілізації (CARDS) [9, с. 45]. Приєднавшись до ПСА у листопаді 2000 р., Сербія прийняла основні принципи організації [23, с. 15]. Європейська рада оголосила ПСА головним інструментом процесу приєднання ще у червні 2000 р., а в жовтні була створена консультативна робоча група за участю офіційних осіб Європейського Союзу та Федеративної Республіки Югославії. ПСА офіційно розпочала свою роботу в листопаді 2000 р., тоді ж були скасовані санкції і Європейське Економічне Співтовариство відкрило свої ринки для експорту з країн Західних Балкан [9, с. 45]. 25 листопада 2000 р. була підписана Рамкова угода СРЮ–ЄС щодо виконання програми надання допомоги і підтримки СРЮ з боку ЄС, ратифікована 31 березня 2003 р. Це дало СРЮ окремі виняткові преференції у торгівлі з ЄС на п'ять років: імпортне мито було ліквідовано на 80 % сербських товарів, що ввозились на територію ЄС. Протягом 2001–2006 рр. ЄС надавав фінансову допомогу Сербії в межах програми CARDS. За цією програмою Сербія отримала майже 312 млн євро на реалізацію понад 100 проектів. Сербія була пріоритетною країною для Європейської ініціативи в галузі демократизації та гарантії прав людини, охорони навколишнього середовища та наукових досліджень. Загалом упродовж 2002–2004 рр. ЄС надав фінансову допомогу СРЮ майже в 1 млрд євро. Надання такої допомоги обумовлювалося політичними вимогами у зміцненні демократичних інститутів, ствердженні верховенства права, проведенні реформ державного управління, судової системи, боротьби проти корупції, захисті прав людини і меншин [7, с. 35].

Акцент було зроблено на тому, що успіхи на шляху до ЄС залежать від виконання Копенгагенських критеріїв і Угоди про стабілізацію та асоціацію (УСА), а також від розвитку добросусідських відносин між країнами регіону.

Підписавши УСА, Сербія взяла на себе зобов'язання поступово привести своє законодавство у відповідність до законодавства ЄС і послідовно впроваджувати зміни. Уряд країни розпочав впроваджувати зміни в 2004 р., в 2008 р. країна ухвалила Національну програму інтеграції Республіки Сербія в Європейський Союз, яка визначала план законотворчої діяльності до кінця 2012 р. У лютому 2013 р. також була ухвалена перша Національна програма для імплементації вимог ЄС на період 2013–2016 рр. [23, с. 15].

Процес встановлення безвізового режиму з країнами РЗБ розпочався в 2008 р., до процесу також долучилась Сербія, для Белграда це було значне позитивне зрушення, що до того ж мало ще й психологічне значення, враховуючи особливості країни [34].

Просування на шляху інтеграції відкриває додаткові джерела фінансування проектів господарської модернізації Сербії і служить важливим фактором стабільності для залучення приватних інвесторів. Євросоюз здій-

снює фінансову підтримку процесів реформування політичної й економічної системи країни переважно за рахунок коштів ІРА (Інструмент допомоги перед вступом до ЄС). У 2007–2013 рр. в рамках ІРА Сербії було виділено 1,4 млрд євро, а обсяг фінансової допомоги, передбачений ІРА II протягом 2014–2020 рр., має скласти 1,5 млрд євро. Розподіл коштів ІРА II буде здійснюватися з урахуванням основних завдань правової гармонізації. Країна-кандидат і Єврокомісія узгоджують щорічну Програму дій, яка визначає ключові галузі, на реформування яких мають направлятися кошти [8, с. 133]. Вступ Сербії в ЄС викликав занепокоєння серед країн-членів через давні та міцні зв'язки Белграда з Москвою. Багато членів ЄС, особливо країни ЦСЄ, прагнули не допустити посилення впливу Росії на Балканах та вимагали, щоб Белград офіційно окреслив свої зовнішньополітичні інтереси.

Одним з проблемних моментів у відносинах Сербія–ЄС було співробітництво з Міжнародним трибуналом щодо колишньої Югославії.

Марко Вуячич, старший науковий співробітник Європейської дослідницької академії Белграда, зазначив, що на початку 2000-х рр. більша частина сербської громадськості негативно сприймала співробітництво з Гаазьким трибуналом. Виконуючи міжнародні зобов'язання, сербський уряд 1 квітня 2001 р. заарештував С. Милошевича за звинуваченням у корупції, розкраданні державних коштів і зловживанні владою. 28 червня цього ж року сербський уряд, з ініціативи З. Джинджича, таємно передав С. Милошевича МТКЮ. Цей крок уряду збурих значну частину сербської громадськості, яка розглядала таку поступку як національне приниження. Президент СРЮ В. Коштуница висловив незгоду з рішенням сербського уряду, а очолювана ним Демократична партія Сербії вийшла з єдиної парламентської фракції демократичної опозиції [7, с. 36].

Проголошення незалежності Косова є ще однією проблемою у відносинах Сербії з Євросоюзом. Європейський Союз виступає основним медіатором у перемовинах з Приштиною, є гарантом стабільності, підтримує місію ЄС по верховенству права (EULEX) [9, с. 53].

Серед країн-членів ЄС відсутня єдина позиція щодо незалежності Косова, але все ж Сербія не зможе стати повноправним членом Європейського Союзу до врегулювання двосторонніх відносин з Приштиною [9, с. 48]. Як відомо, ЄС відкрив ряд розділів в переговорах про членство, серед яких і є розділ 35 (відкрито на конференції в Брюсселі 30 листопада 2015 р.). В цьому розділі, поміж іншим, йдеться про нормалізацію відносин між Белградом в Приштиною [24].

ЄС наполягав на підписанні Угоди про нормалізацію відносин між Белградом і Приштиною. Підписання угоди було негласною умовою для початку предметних обговорень про вступ. Однак політичний діалог значно ускладнювався загостренням конфлікту між косовськими албанцями і сербами. Переговорний процес, що проходив за посередництва Верховного представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки К. Ештон з жовтня 2012 р. до 2014 р., включав загалом двадцять раундів. Зусилля Євросоюзу увінчалися успіхом: в квітні 2013 р. прем'єр-міністри І. Дачич і Х. Тачі

поставили підписи під «Першою угодою про принципи нормалізації відносин» («Брюссельський договір»), яка складалася з 15 пунктів [8, с. 133]. Підписання угоди розглядалося в якості перемоги ЄС. Дж. М. Баррозо з цього приводу сказав: «Це історичний день для відносин між Сербією та Косовом, для всього регіону Західні Балкани та для Європейського Союзу. Відповідно до декларацій ЄС діалог між Косовом і Сербією має на меті забезпечити співробітництво між двома сторонами, допомогти їм на шляху до ЄС та покращити рівень життя людей» [8, с. 134]. Відповідно до Угоди, Сербія погоджується «нормалізувати відносини» з органами влади Косова і «вийти» з північного Косова, де домінували серби та мала місце міжетнічна напруженість. Три муніципалітети на півночі Косова, які все ще не повністю контролювались владою Косова, будуть інтегруватися в систему Косова, а в обмін на це косовські серби отримали можливість розширити рівень самоврядування, у тому числі створення Асоціації / Спільноти сербських муніципалітетів. Обидві сторони домовились не блокувати один одного в процесі європейської інтеграції [8, с. 134].

Останнім часом ЄС не використовував весь потенціал залучення та співробітництва з країнами РЗБ у зв'язку з внутрішніми проблемами: економічна криза, Brexit, міграційна криза та відкладенням розширення країн регіону на невизначений термін. Натомість інші міжнародні актори (Росія, Китай, Туреччина) заповнили існуючий вакуум. Але незважаючи на ці обставини РЗБ залишається одним з найважливіших регіонів для ЄС [31, с. 4].

У 2018 році відбувся саміт Західні Балкани–ЄС, що підтверджує зацікавленість Європейського Союзу в країнах РЗБ. На саміті в Салоніках 2003 р. було підтверджено можливість вступу країн РЗБ до ЄС, але цією нагодою скористалася лише Хорватія. Інші ж країни демонструють навіть регрес у проведенні деяких реформ (верховенство права, свобода преси, рівень корупції) [31, с. 2].

Наступний саміт відбувся в Познані в липні 2019 р., де країни ЄС та країни Західних Балкан задекларували продовження співробітництва.

Внутрішні проблеми ЄС, міграційна криза 2015 р. і зростаючий вплив Росії призвели до суттєвого зниження критики ЄС в бік балканських правлячих еліт. Натомість лідери Європейського Союзу зосередились на співпраці з метою вирішення міграційної проблеми та утримання країн РЗБ у своїй сфері впливу. Балканські лідери, які могли гарантувати це, отримували не тільки підтримку з боку ЄС, але й лояльне ставлення у випадку поганої реалізації реформ [31, с. 4].

Дж. Міліч, провідна сербська дослідниця визначила дві причини, що сприяють росту проросійських настроїв у сербському суспільстві: історія сербсько-російських відносин та зростання культу особистості. Сербсько-російські відносини, на думку Д. Міліч, протягом XX — початку XXI ст. не були безхмарними й пронизаними духом братерства та співробітництва, вона стверджує, що історія взаємин адаптується до потреб сучасних політичних еліт. Офіційний історичний наратив свідомо пропускає дуже важливі періоди в сербській історії, наприклад, міжвоєнний період, майже

весь період Югославії від конфлікту Тіто–Сталіна й до ескалації кризи в Косові і бомбардування НАТО, а також період першого демократичного уряду Сербії за прем'єрства Зорана Джинджича. Всі ці періоди мають одну спільну рису: співробітництво між країнами було практично відсутнє або мало низьку інтенсивність. Еліта також ігнорувала той факт, що серби говорять все менше і менше російською, а російська культура стала набагато менш привабливою для сербів, ніж західна. Знання російської мови просто виштовхується знанням англійської мови [22, с. 94–95].

Сербів, які вирішили покинути свою країну в пошуках кращих економічних перспектив, не приваблює Росія як пункт призначення. В суспільстві активно поширюється думка про великі обсяги російсько-сербської торгівлі і велике значення російської допомоги. Типовим прикладом є угода про вільну торгівлю, підписана з Російською Федерацією в серпні 2000 р., яка представляється сербськими офіційними особами як ексклюзивний жест російської дружби стосовно Сербії. В той же час сербські товари були виключені з угоди. Також причини бомбардування НАТО Югославії в 1999 р. ніколи не були пояснені сербській громадськості, натомість як мантра повторюється, що єдина країна, яка допомогла Сербії в цей складний період, була Російська Федерація. Однак факт, що Росія не виступала проти санкцій ООН відносно Сербії (Югославії) на початку 1990-х років замовчується [22, с. 95].

Що ж стосується іншого процесу в сербському суспільстві, то Д. Міліч відзначає, що серби стають ближче до Росії через підйом культу особистості та гомогенізації суспільства, шляхом оцінки зовнішнього середовища через призму теорій змов. Александр Вучич і Володимир Путін зобов'язані своїм незаперечним авторитетом слабким інституціям, політично залежній судовій системі та засобам масової інформації, непрозорій фінансовій системі та іншим елементам, що властиві гібридним режимам. В обох країнах культ особистості став важливим компонентом політичної системи держави. В Сербії, як і в Росії, автократичне лідерство широко приймається в суспільстві [22, с. 97]. Д. Міліч стверджує, що в Сербії діє так званий «Путінський оркестр» (люди лояльні В. Путіну), члени якого працюють у стратегічно важливих неурядових організаціях, їх завданням є забезпечення підтримки російського вектора зовнішньої політики сербським суспільством та підриг підтримки євроінтеграційних процесів [22, с. 98].

В 2000 р. президент СРЮ В. Коштуница здійснив свій перший офіційний міжнародний візит до Москви, основними політичними підсумками якого стали згода Росії відновити поставки газу до СРЮ і вироблення взаємоприйнятних формул врегулювання сербської заборгованості. В 2000 році між Сербією та Росією укладено договір про вільну торгівлю, ратифікований 10 серпня 2001 р. [22, с. 95].

Починаючи з 2000-х років прагнення Російської Федерації розширити та закріпити свій вплив в різних регіонах світу не став винятком і в РЗБ, у тому числі в Сербії. Уряд РФ прийняв рішення будувати «Південний потік» через цей регіон, включаючи Сербію, яка отримала у зв'язку з цим значні інвестиції [9, с. 49].

Російський аналітик Максим Саморуков зазначив, що велика кількість спільних проектів, які повинні були поживавити економічне співробітництво двох країн, залишились нереалізованими. Наприклад, широкої популярності набув кредит в 800 млн доларів, який Росія обіцяла виділити Сербії на модернізацію залізниць. Ця цифра доводить, як багато готовий витратити Кремль заради збереження свого впливу на Балканах. Переговори про цей кредит почалися ще в 2009 році, проект добре вписувався в концепцію «залізнично-православної» експансії, яку просував тодішній глава РЖД Володимир Якунін. З тих пір узгодження все йдуть і йдуть, про них регулярно згадують з нагоди чергового візиту, але в реальності на кінець першого півріччя 2016 р. Росія виділила на сербські залізниці всього 162 млн доларів з обіцяних 800 млн доларів. Був і ряд інших невдалих проектів. Так, наприклад, «Інтер РАО ЄЕС» в 2008 р. планувала побудувати в Сербії електростанції на загальну суму 2 млрд євро, але не збудовано нічого. В 2009 р. обговорювався проект будівництва в Сербії російської АЕС — теж не відбулося. В 2012 році Уралвагонзавод збирався придбати сербський сталеливарний завод «Железара Смедерево», й тут нічого не вийшло [11, с. 9]. Причини невдач загалом криються у відсутності відповідної фінансової підтримки та корумпованості обох країн.

На думку польської дослідниці Марти Шпали, активна політика Росії щодо Сербії та сербських меншин у сусідніх країнах — Боснії і Герцеговині, Чорногорії і Косові — були частиною великого плану, спрямованого на гальмування інтеграції балканських держав в євроатлантичні структури і збереження нестабільності та заморожених конфліктів на кордоні ЄС. Політика Росії також стала все ефективнішою через зменшення підтримки євроінтеграційної політики країн РЗБ серед країн-членів ЄС [32]. Хоча РЗБ не має першочергового значення для Російської Федерації, але все ж залишається важливим з двох причин: це територія, де все ще йде протистояння між Російською Федерацією та іншими глобальними та регіональними гравцями; це ключовий регіон для контролю шляхів енергопостачання в Європу. Російська Федерація використовує різні інструменти впливу на Сербію: від збільшення залежності країни від російських енергоносіїв до підтримки останньої у питанні Косова [31].

Російська Федерація прийняла рішення будувати газопровід «Південний потік» через територію Сербії, в свою чергу парламент останньої прийняв закон про надання проекту статусу національного значення [9, с. 49]. М. Сміт зазначив, що якщо цілі Газпрому в Сербії будуть реалізовані, то ця країна стане важливим центром у поставках російських енергоносіїв у ЄС [30, с. 3]. Російський дослідник П. Іскандеров наголосив на тому, що Сербія була ключовим учасником «Південного потоку». Попередні домовленості між Сербією та Росією були підписані ще в грудні 2006 р. [3].

На думку М. Смітта, Угода про «Південний потік» давала Росії можливість розширити свої інтереси в Сербії. Росія вела переговори з Сербією щодо продовження «Південного потоку» через сербську територію. Газпром пропонував державній компанії «Сербський газ» створити спільне підприємство з будівництва газопроводу та надати Росії на 30 років монополію

на поставку і транзит. Газпром, якому належав контрольний пакет акцій у спільному підприємстві, також вимагав, щоб він взяв на себе мережу передачі газу Сербії. М. Смітт відзначив, що Газпром також прагнув придбати контрольний пакет акцій сербської нафтової компанії NIS, а також прагнув завершити будівництво підземного сховища газу в Банатському дворі. Запропонована угода була неоднозначною, оскільки Газпром пропонував 600 млн доларів за 51 % акцій в NIS, що було п'ятою частиною вартості компанії. Росіяни також пообіцяли інвестувати 740 млн доларів у модернізацію енергетики Сербії. Ухвалення угоди призвело до розколу в сербському уряді. Однак угода була підписана в січні 2008 р., коли президент Сербії Б. Тадіч і прем'єр-міністр В. Коштуниця відвідали Москву. Після підписання угоди В. Путін заявив: «Сербія стає одним із ключових транзитних пунктів у системі російських поставок енергоресурсів у Південній Європі. Ця система є довгостроковою, надійною та ефективною, що найважливіше, значно зміцнює енергетичну безпеку в Сербії й на всьому європейському континенті» [30, с. 3]. Ця угода фактично передала контроль над сербськими газовою і нафтовою інфраструктурами російському Газпрому [20, с. 104]. Після продажу NIS лідери Росії та Сербії почали часто обговорювати можливість комерційного, а пізніше й стратегічного партнерства між двома країнами.

Ж. Рупнік зазначив, що Белград намагався піти на угоду з Росією, давши Москві частку в енергетичному секторі, сподіваючись таким чином отримати підтримку РФ у Раді Безпеки ООН щодо Косова. Але для Москви питання Косова залишалося насамперед предметом торгу, який використовувався для «просування» власних інтересів у «близькому зарубіжжі» [24, с. 19]. 29 жовтня 2012 р. Сербія стала першим партнером Газпрому, який оголосив про своє остаточне рішення щодо будівництва «Південного потоку» [12].

В своєму інтерв'ю представник Демократичної партії й міністр зовнішніх справ Сербії Вук Джереміч заявив: «Відносини між Росією та Сербією були традиційно близькими й тривали століттями. Росія є одним із наших найважливіших економічних і торговельних партнерів і, можливо, найсильнішим прибічником Сербії на міжнародній арені, з урахуванням дипломатичної боротьби навколо Косова». Заперечуючи будь-які дилеми між ЄС і Росією, Джереміч заявив: «Я повторюю, що ми орієнтовані на членство в ЄС і не будемо відступати від досягнення стратегічної політичної мети. Ми станемо членом Європейського Союзу, але я думаю, що це не відбуватиметься за рахунок добрих відносин із Росією» [21, с. 4].

В 2013 році між Сербією та РФ було підписано в Сочі Декларацію про стратегічне партнерство між Російською Федерацією та Республікою Сербією [9, с. 50].

24 травня 2013 р. Росія та Сербія підписали декларацію про стратегічне партнерство. Росія виразила підтримку цілісності Сербії та не визнала незалежність Косова. Відповідно до декларації, основою економічного співробітництва визнавався енергетичний сектор та будівництво газопроводу «Південний потік» [29, с. 23]. Д. Міліч пов'язує таку активність російської

сторони з інтенсифікацією переговорів щодо членства та отриманням статусу кандидата в члени ЄС. На початку 2013 р. Сербія отримала від Росії кредит на суму 800 млн доларів США для модернізації залізниці й додаткові 500 млн євро для «латання» дірок в державному бюджеті й стимулювання економічного зростання. У середині листопада 2013 р. сербський та російський міністри оборони підписали важливий військовий договір. Під час поїздки С. Шойгу до Белграда Вучич заявив, що «Сербія не збирається вступати до НАТО, але не збирається приєднуватися до російського блоку», але з того часу динаміка військового співробітництва з Росією значно зросла. Військовому сектору Сербії, скомпрометованому військовими злочинами, торгівлею зброєю та політичними вбивствами, потрібні серйозні реформи, якщо Сербія прагне приєднатися до ЄС. Процес інтеграції з НАТО був би дуже корисним у цьому випадку, але Белград залишається нейтральним у військовому відношенні й не реформує безпековий сектор відповідно до вимог НАТО [22, с. 99]. Сербія, як і деякі інші нейтральні країни, звісно ж, залучена до співробітництва в рамках Партнерства заради миру, бере участь у спільних навчаннях, наприклад, Сербія-2018 [18].

У 2014 р. Белград привітно зустрів С. Наришкіна, голову Державної Думи. Незважаючи на те, що Наришкін входить до переліку санкцій ЄС і США, з ним зустрівся президент Т. Николич і йому дозволи виступити з промовою у Національній асамблеї Сербії та в університеті Белграду [22, с. 101]. А це в свою чергу свідчить про те, що Белград не хоче псувати свої відносини з Москвою та не відкидає можливість поглиблення співробітництва, розраховує на підтримку у питанні щодо Косова. Як уже стало зрозуміло, Сербія не підтримала санкції ЄС відносно РФ у зв'язку з українською кризою. Разом з тим економічні санкції проти Росії ще більше зміцнили економічні зв'язки між РФ та Сербією [16]. Крім того, Сербія, поряд з Білоруссю, брала участь в міжнародних військових навчаннях «Слов'янське братерство 2019», які проходили на території країни з 14 до 27 червня 2019 року. І не вперше Сербія брала участь у такому заході [23].

Окремим гравцем у російсько-сербських відносинах можна вважати Російську православну церкву (РПЦ). Патріарх Кирило регулярно відвідує Белград, зустрічається з сербськими високопосадовцями, політиками. Позиція РПЦ є ідентичною позиції уряду РФ та є ще одним інструментом для просування інтересів РФ [9, с. 49]. На рівні недержавної дипломатії Росія підтримує ряд організацій: російські центри в Белградському університеті та в гімназії міста Новий Сад — «Російський дім».

Висновки. Після розпаду Югославії та становлення Сербії як незалежної держави країна опинилася у складній ситуації. Белград намагається здобути якнайбільше дивідендів, балансуючи між Заходом і Сходом. Країна викликає зацікавленість як у ЄС, так і РФ. Європейський Союз прагне залучити Сербію в орбіту свого впливу, щоб контролювати й стимулювати проведення реформ; запобігти виникненню нового конфлікту чи міждержавної напруженості в РЗБ; врегулювати проблему біженців та руху контрабанди; попередити розширення впливу РФ на Балканах, тому що саме ця країна може виступати опорною точкою для Росії. Метою ж РФ є,

перш за все, розширення впливу на Балканах, щоб зміцнити свої позиції як в регіоні, так і на глобальному рівні. Враховуючи цей факт, РФ використовує всі доступні інструменти впливу на суспільство, на лідерів та на країну в цілому.

Сербія зацікавлена перш за все у фінансовій підтримці, яку Європейський Союз надає у значному обсязі, але разом з тим більшість країн ЄС визнали незалежність Косова, що в певній мірі відштовхує націоналістично налаштовану частину суспільства від Європейського Союзу. Слід зазначити, що у зв'язку з внутрішніми проблемами ЄС приділяв недостатньо уваги регіону, чим успішно скористались інші актори. Натомість РФ не може надати значної фінансової підтримки, але лобіює інтереси Сербії в косовському питанні. В ситуації, що склалася для Сербії, дуже важливо мати таку підтримку, хоча лідери країни і йдуть на «нормалізацію» відносин з Косовом. Белград буде балансувати між Сходом та Заходом до вступу в ЄС, можливо й після інтеграції збереже активну проросійську політику.

Список використаної літератури

1. Артюх Ю. І. Процес європейської інтеграції країн Західних Балкан: проблеми і перспективи. *Вісник ОНУ ім. І. Мечникова. Соціологія і політичні науки*. 2013. Т. 18, вип. 2 (18), ч. 3. С. 139–146.
2. Гуськова Е. С надеждой на восстановление самостоятельности Сербии / Фонд Стратегической культуры. URL: <http://www.fondsk.ru/news/2014/10/21/s-nadezhdoj-navosstanovlenie-samostojatelnosti-serbii-30053.html> (дата звернення 5 травня 2019).
3. Искандеров П. «Южный поток» в геополитическом контексте / Фонд стратегической культуры. URL: <http://www.fondsk.ru/news/2012/06/11/uzhnyj-potok-v-geopoliticheskom-kontekste.html> (дата звернення 5 травня 2019).
4. Кандель П. Е. Упущенная выгода. *Конфликт в Косово и международная безопасность*. / отв. ред. С. А. Романенко, Б. А. Шмелев. М.: Институт экономики РАН, 2009. С. 170–181.
5. Кандель П. Е. Грозит ли Балканам дестабилизация? *Мировая экономика и международные отношения*. 2018. Т. 62, № 3. С. 50–58.
6. Кандель П. Е. Брюссельские стратегии и балканские реалии. *Современная Европа*. 2018. № 7 (86). С. 122–127.
7. Козлітін В. Тернистий шлях Сербії до Євросоюзу (1991–2006). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. № 1 (119). С. 32–39.
8. Лобанов М. М., Звезданович-Лобанова Е. Проблемы внешнеполитического самоопределения Сербии: через терни к «звездам» Евросоюза. *Сравнительная политика*. 2016. Т. 7, № 4. С. 127–142. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-vneshnepoliticheskogo-samoopredeleniya-serbii-cherez-ternii-k-zvezdam-evrosoyuza> (дата звернення 5 травня 2019).
9. Нелаева Г. А., Семенов А. В. Балканский треугольник: Сербия между Европейским Союзом и Россией в 2000-е гг. *Сибирские исторические исследования*. 2015. № 3. С. 40–62.
10. Олийнык Н. Берлинский процесс в свете саммита Западных Балкан в Познани. *Радио Польша*. 2019. July 9. URL: <http://archiwum.polradio.pl/6/248/Artykul/428607> (дата звернення 5 травня 2019).
11. Саморуков М. Иллюзия близости: амбиции и возможности России на Западных Балканах. *Московский Центр Карнеги*. 2017. Дек. 50 с. URL: <https://carnegie.ru/2017/12/12/rupub-74975> (дата звернення 18 июля 2019).
12. Соколова П. С. Независимость Косово — этап евроатлантической интеграции Западных Балкан. *Конфликт в Косово и международная безопасность*. Москва, 2009. С. 193–210.
13. Шмелев Б. Россия глазами балканских стран и народов. *Россия глазами соседей в Центрально-Восточной Европе, Балтии и СНГ*. Москва, 2011. С. 66–78.
14. Язькова А. А. Проблема Косова и конфликты на постсоветском пространстве. *Конфликт в Косово и международная безопасность*. Москва, 2009. С. 157–168

15. Accession Document. *Conference on accession to the European Union — Serbia*. Brussels, 30 November 2015. URL: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/AD-12–2015-INIT/en/pdf> (дата звернення 15 серпня 2019).
16. Assenova M. South Stream as Kremlin's Geopolitical Tool. *The Jamestown Foundation*. URL: [http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews %5Btt_news %5D=40039&tx_ttnews %5BbackPid %5D=587](http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=40039&tx_ttnews%5BbackPid%5D=587) (дата звернення 5 травня 2019).
17. Bartlett W. Introduction. *South East Europe after the Economic Crisis: a New Dawn or back to Business as Usual?* / Research on South Eastern Europe European Institute. 2010. P. 3–17.
18. EADRCC consequence management field exercise «SRBIJA 2018». Norther Treaty Organisation. Accessed May 5, 2019. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_152120.htm?selectedLocale=en (дата звернення 5 травня 2019).
19. Gashi K., Musliu V. Mediation Through Recontextualization: The European Union and The Dialogue Between Kosovo and Serbia. *European Foreign Affairs Review*. 2017. № 22, ч. 4. P. 533–550. URL: <https://biblio.ugent.be/publication/8554525> (дата звернення 5 травня 2019).
20. Konitzer A. Serbia between East and West. *Russian History*. 2011. Vol. 38, Issue 1. P. 103–124. URL: <http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/187633111x549623?crawler=true> (дата звернення 5 травня 2019).
21. Konitzer A. Serbia between East and West: bratstvo, balancing, and business on Europe's frontier. *The National Council for Eurasian and East European Research*. 2010. July 6. C. 1–29. URL: https://www.ucis.pitt.edu/nceer/2010_824–22t_Konitzer.pdf (дата звернення 5 травня 2019).
22. Milic J. The Russification of Serbia. *Opinion and Analysis*. September–October. 2015. P. 94–102. URL: <https://www.ceas-serbia.org/en/prenosimo/2918-the-russification-of-serbia> (дата звернення 5 квітня 2019).
23. Mišćević T. Contemporary relations between Serbia and the European Union. *The Challenges of Serbia's Foreign Policy — Collection of Papers*. Belgrade, 2015. P. 15–21. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/12484.pdf> (дата звернення 5 квітня 2019).
24. Rupnik J. The Balkans as a European question. *The Western Balkans and the EU: «The hour of Europe»*. Chaillot papers. 2011. P. 17–30.
25. Samokhvalov V. Russia in the Balkans: Great Power and Local Response. *Isight Turkey*. 2019. V. 21, № 2. Spring. P. 189–210.
26. Secrieru S. Russian in the Western Balkans. *European Union Institute of Security Studies*. 2019. July. URL: <https://www.iss.europa.eu/content/russia-western-balkans> (дата звернення 28 квітня 2019).
27. Serbia: Background and U. S. Relation. *Congressional Research Service*. 2018. November 16. URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/R44955.pdf> (дата звернення 12 квітня 2019).
28. Serbia's cooperation with China, the European Union, Russia and the United States of America. *Directorate — general for external policies. Policy Department*. 2017. November. URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603854/EXPO_STU\(2017\)603854_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603854/EXPO_STU(2017)603854_EN.pdf) (дата звернення 5 травня 2019).
29. Simic J. Economic aspects of strategic partnership between Serbia and Russia. *The new century liberal responses to global challenges*. 2014. № 6. P. 22–32. URL: http://ceas-serbia.org/root/images/The_New_Century_No_06-J.Simic.pdf (дата звернення 5 травня 2019).
30. Smith A. M. Russian Energy Interests in the Balkans. *Advanced Research and Assessment Group*. 2008. 13 p. URL: http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/50181/ipublicationdocument_singledocument/638c7947-a71a-41f5-bc91-fb6c430e1652/en/2008_March_Russ_Energ.pdf (дата звернення 5 травня 2019).
31. Szpala M. A new opening in relations between the EU and the Western Balkans. *Centre for Eastern Studies*. 2018. May 16. URL: www.osw.waw.pl (дата звернення 12 квітня 2019).
32. Szpala M. Russia in Serbia — soft power and hard interests. *Centre for Eastern Studies*. 2014. October 27. URL: www.osw.waw.pl (дата звернення 12 квітня 2019).
33. Zivanovic M. Serbia to Host Slavic Brotherhood Military Exercise. *Balkanisight*. 2019. June 13. URL: <https://balkaninsight.com/2019/06/13/serbia-to-host-slavic-brotherhood-military-exercise/> (дата звернення 20 червня 2019).
34. Zornaczuk T. Prospects for Serbia's integration with the EU. *Polish Institute of International Affairs. Bulletin PISM*. 2010. № 11 (87). URL: <http://www.pism.pl/bulletin?year=2011&month=4> (дата звернення 12 квітня 2019).

References

1. Accession Document. Conference on accession to the European Union — Serbia. Brussels, 30 November 2015. Accessed August 15, 2019. <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/AD-12-2015-INIT/en/pdf>
2. Artyuh, Yu. I. «Protsey Evropeyskoyi Integratsiyi kraYin Zahidnih Balkan: problemi i perspektivi.» *Visnik ONU Im. I. I. Mechnikova. Sotsialnaya i politicheskaya nauka*. 18 (2) (2013) :139–146.
3. Assenova, M. «South Stream as Kremlin's Geopolitical Tool.» *The Jamestown Foundation*. Accessed May 18, 2019. http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=40039&tx_ttnews%5BbackPid%5D=587
4. Bartlett, W. «Introduction. South East Europe after the Economic Crisis: a New Dawn or back to Business as Usual?» *Research on South Eastern Europe European Institute*. (2010) :3–17.
5. EADRCC consequence management field exercise «SRBIJA 2018». Northern Treaty Organisation. Accessed May 5, 2019. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_152120.htm?selectedLocale=en
6. Gashi, K. and Musliu, V. «Mediation Through Recontextualization: The European Union and The Dialogue Between Kosovo and Serbia.» *European Foreign Affairs Review*. 22 (4) (2017): 533–550. Accessed May 5, 2019. <https://biblio.ugent.be/publication/8554525>
7. Huskova, E. «S nadezhdoi na ustanovleniye samostoyatel'nosty Serbiyu.» *Fond Strategicheskoy Kultury*. Accessed May 5, 2019. <http://www.fondsk.ru/news/2014/10/21/s-nadezhdoj-na-ustanovleniye-samostoyatel'nosti-serbii-30053.html>
8. Iskanderov, P. ««Yuzhnyy potok» v geopoliticheskom kontekste.» *Fond strategicheskoy kultury*. Accessed May 5, 2019. <http://www.fondsk.ru/news/2012/06/11/uzhnyj-potok-v-geopoliticheskom-kontekste.html>
9. Kandel, P. E. «Brusselskiye strategii y balkanskiye realyy.» *Sovremennaya Evropa*. 7 (86) (2018): 122–127.
10. Kandel, P. E. «Hrozit li Balkanam destabilizatsiya?» *Myrovaya ekonomika y mezhdunarodnyye otnosheniya*. 62 (3) (2018): 50–58.
11. Kandel, P. E. Upushchennaya vyhoda. Konflikt v Kosovo y mezhdunarodnaya bezopasnost. Moskva. (2009): 170–181.
12. Konitzer, A. «Serbia between East and West.» *Russian History*. 38 (1) (2011): 103–124. Accessed May 5, 2019. <http://booksandjournals.brillonline.com/content/journals/10.1163/187633111x549623?crawler=true>
13. Konitzer, A. «Serbia between East and West: bratstvo, balancing, and business on Europe's frontier.» *The National Council for Eurasian and East European Research*. (2010) : 1–29. Accessed March 12, 2019. https://www.ucis.pitt.edu/nceer/2010_824-22t_Konitzer.pdf
14. KozlItIn, V. Ternistiy sluhay Serbiyi do Evrosoyuzu (1991–2006). *Visnik KiYivskogo natsionalnogo universitetu Imeni Tarasa Shevchenka*. 1 (119) (2014) : 32–39.
15. Lobanov, M. M., Zvezdanovich-Lobanova E. «Problemy vneshnepoliticheskogo saopredeleniya Serbii: cherez terni k «zvezdam» Evrosoyuzu.» *Sravnitelnaya politika*. 7 (4) (2016) :127–142. Accessed May 5, 2019. <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-vneshnepoliticheskogo-saopredeleniya-serbii-cherez-terni-k-zvezdam-evrosoyuzu>
16. Milic, J. «The Russification of Serbia.» *Opinion and Analysis*. (2015) : 94–102. September–October 2014. Accessed April 12, 2019. <https://www.ceas-serbia.org/en/prenosimo/2918-the-russification-of-serbia>
17. Mišević, T. «Contemporary relations between Serbia and the European Union.» *The Challenges of Serbia's Foreign Policy — Collection of Papers*. Belgrade, (2015): 15–21. Accessed May, 2019. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/12484.pdf>
18. Nelaeva, G. A., Semenov A. V. «Balkanskiy treugolnik: Serbiya mezhdru Evropeyskim Soyuzom i Rossiei v 2000-e gg.» *Sibirskie istoricheskie issledovaniya*. 3 (2015) : 40–62.
19. Oliynyk, N. «Berlinskiy protsess v svete sammita Zapadnykh Balkan v Poznani.» *Radio Polsha*. July 9, 2019. Accessed July 20, 2019. <http://archiwum.polradio.pl/6/248/Artykul/428607>
20. Rupnik, J. «The Balkans as a European question.» *The Western Balkans and the EU: The hour of Europe*. Chaillot papers. (2011): 17–30.
21. Samorukov, M. «Illyuziya blizosti: ambitsii i vozmozhnosti Rossii na Zapadnykh Balkanah.» *Moskovskiy Tsentr Karnegi*. 50 s. Gruden 2017. Accessed July 20, 2019. <https://carnegie.ru/2017/12/12/ru-pub-74975>

22. Samokhvalov V. Russia in the Balkans: Great Power and Local Response. *Isight Turkey*. 21 (2) (Spring 2019): 189–210.
23. Secieru, S. «Russian in the Western Balkans.» *European Union Institute of Security Studies*. 2 July, 2019. Accessed April 28, 2019. <https://www.iss.europa.eu/content/russia-western-balkans>
24. Serbia: Background and U. S. Relation. Congressional Research Service. November 16, 2018. Accessed April, 2019. <https://fas.org/sgp/crs/row/R44955.pdf>
25. Serbia's cooperation with China, the European Union, Russia and the United States of America. Directorate — general for external policies. Policy Department. November, 2017. Accessed May 5, 2019. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603854/EXPO_STU\(2017\)603854_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603854/EXPO_STU(2017)603854_EN.pdf)
26. Shmelev, B. «Rossiya hlazamy balkanskykh stran y narodov.» V *Rossiya hlazamy sosedei v Tsentralno-Vostochnoi Evrope, Baltiy y SNH*. Moskva. (2011): 66–78.
27. Simic, J. «Economic aspects of strategic partnership between Serbia and Russia.» V *The new century liberal responses to global challenges*. (6) (2014): 22–32. Accessed May, 2019. http://ceas-serbia.org/root/images/The_New_Century_No_06-J.Simic.pdf
28. Smith, A. M. «Russian Energy Interests in the Balkans.» *Advanced Research and Assessment Group*. 2008. 13 p. Accessed April 12, 2019. URL: http://mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/50181/ipublicationdocument_singledocument/638c7947a71a41f5bc91fb6c430e1652/en/2008_March_Russ_Energ.pdf
29. Sokolova, P. S. «Nezavysymost Kosovo — etap evroatlantscheskoi yntehratsyy Zapadnykh Balkan.» V *Konflykt v Kosovo y mezhdunarodnaia bezopasnost*. Moskva. (2009): 193–210.
30. Szpala, M. «Russia in Serbia — soft power and hard interests.» *Centre for Eastern Studies*. October 27, 2014. Accessed April 12, 2019. www.osw.waw.pl
31. Szpala, M. «A new opening in relations between the EU and the Western Balkans.» *Centre for Eastern Studies*. May 16, 2018. Accessed April 12, 2019. www.osw.waw.pl
32. Yazkova, A. A. «Problema Kosova y konflykty na postsovetskom prostranstve.» V *Konflykt v Kosovo y mezhdunarodnaia bezopasnost*. Moskva. (2009) : 157–168.
33. Zivanovic, M. Serbia to Host Slavic Brotherhood Military Exercise. *Balkanisight*. June 13, 2019. Accessed June 20, 2019. <https://balkaninsight.com/2019/06/13/serbia-to-host-slavic-brotherhood-military-exercise/>
34. Żornaczuk, T. «Prospects for Serbia's integration with the EU.» *Polish Institute of International Affairs. Bulletin PISM*. 11 (87) (2010). Accessed April 12, 2019. URL: <http://www.pism.pl/bulletin?year=2011&month=4>.

Стаття надійшла до редакції 21.07.2019

Майстренко Ю. И.

кафедра международных отношений ОНУ имени И. И. Мечникова
к. 32, Французский бул., 24/26, г. Одесса, 65058, Украина

СОВРЕМЕННАЯ ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА СЕРБИИ: ЕС ИЛИ РФ?

Резюме

Основные направления внешней политики Сербии формировались в достаточно сложных условиях. Белград задекларировал проевропейский вектор внешней политики, направленный на интеграцию, но вместе с тем отношения Сербия–ЕС складываются недостаточно удачно и усложняются некоторыми проблемами: сотрудничество с Международным трибуналом по бывшей Югославии и проблема Косово. Сложность первой проблемы заключается в том, что в сербском обществе нет однозначной поддержки сотрудничества с МТБЮ. Несмотря на то, что власти страны пошли на сотрудничество с МТБЮ, в Сербии все еще есть сторонники политики С. Милошевича, которые, конечно же, выступают против. Выдачу преступников международному трибуналу рассматривают как национальное унижение. Еще одной болевой точкой во взаимоотношениях между Сербией и ЕС является проблема независимости Косово. ЕС выступает за нормализацию отношений между Белградом и Приштиной, для Сербии это означает отказ от притязания на Косово. Для нормализации отношений был подписан соответствующий документ под патронажем представителей ЕС. Вместе с тем ЕС пытается привлечь Сербию к сотрудничеству через ряд инициатив, направленных на подготовку к интеграции. Эти инициативы прежде всего были направлены на финансирование необходимых реформ.

Начиная с 2000-х, усиливается влияние РФ в регионе, а Сербия является наиболее «чувствительной» страной к политике России. РФ, в отличие от ЕС, не имеет такого сильного экономического влияния, но стремится это компенсировать риторикой об общем историческом прошлом, культурных и религиозных связях. Особую роль в развитии двусторонних отношений имеет православная церковь, акцент делается на общности религии. Кроме того, Россия занимает просербскую позицию в косовском вопросе, что является немаловажным, так как РФ член СБ ООН и может воспользоваться правом вето в пользу Сербии. В начале XXI века Россия рассматривала Сербию в качестве транзитной страны для поставок энергоносителей в Европу, учитывая этот факт, инвестировала значительные средства в энергетический сектор страны, но «Южный поток», так и остался нереализованным. Если рассматривать объем товарооборота между двумя странами, то конечно же, преобладает торговля энергоносителями.

Ключевые слова: Сербия, ЕС, РФ, регион Западных Балкан (РЗБ), интеграция.

Maistrenko Yu. I.

Department of international relations, Odessa I. I. Mechnikov National University
k. 32, French Blvd., 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

MODERN FOREIGN POLICY OF SERBIA: EU OR RUSSIA?

Summary

The main directions of Serbia's foreign policy were formed under very difficult conditions. Belgrade declared the pro-European vector of foreign policy aimed at integration, but at the same time Serbia-EU relations are not well developed and some problems complicated the situation: lack of the cooperation with the International Tribunal for the Former Yugoslavia and the problem of Kosovo independence. The difficulty of the first problem is connected with the lack support among Serbian for the cooperation with the ICTY. Despite the fact that the authorities of the country have cooperated with the ICTY, Serbia still has supporters of the policies of S. Milosevic, who, of course, oppose such cooperation. The extradition of criminals to an international tribunal is considered as national humiliation. Another painful point in the relationship between Serbia and the EU is the problem of independence of Kosovo. The EU is in favor of normalizing relations between Belgrade and Pristina; for Serbia, this means giving up its claim to Kosovo. A corresponding document was signed under the patronage of the EU representatives for normalize relations between two sides. At the same time, the EU is trying to engage Serbia in cooperation through a number of initiatives aimed to preparing for integration. These initiatives were primarily aimed at financing the necessary reforms.

Since the 2000s, the influence of the Russian Federation in the region has increased, and Serbia has been the most «sensitive» country to Russian policy. The Russian Federation, in contrast to the EU, does not have such a strong economic influence, but seeks to compensate with rhetoric about a common historical past, cultural and religious ties. The Orthodox Church has a special role in the development of bilateral relations. It is emphasised on the common religion. In addition, Russia supports the Serbian position on the Kosovo issue. It is very important because the Russian Federation is a member of the UN Security Council and can use the right of veto in favor of Serbia. At the beginning of the 21st century, Russia considered Serbia as a transit country for energy supplies to Europe, considering this fact, invested heavily in the country's energy sector, but South Stream remained unrealized. If it is considered the volume of trade between the two countries, then of course, energy trade prevails.

Key words: Serbia, EU, Russia, Western Balkan Region (RSB), integration.